

EVALUATIE VAN DE TOPSPORTSCHOLEN IN VLAANDEREN

PROF. DR. VEERLE DE BOSSCHER
Sportbeleid en Management
- Vrije Universiteit Brussel

STEPHANIE DE CROOCK
Onderzoeker/Doctoraats-
student - Vrije Universiteit
Brussel

Sinds 1998 zijn de topsportscholen in werking met als doel jonge talenten de kans te bieden zich in hun sport optimaal te kunnen ontwikkelen in combinatie met hun studies. De ondersteuning houdt in dat leerlingen binnen het lessenspakket wekelijks - afhankelijk van de sporttak - een totaal van 6-8 lesuren voor de eerste graad en 12 lesuren vanaf de tweede graad worden vrijgemaakt voor de sportspecifieke trainingen, met behoud van de bereikte leerplandoelstellingen. Daarnaast kunnen ze genieten van flexibele onderwijsregelingen, zoals een aantal dagen per jaar gewettigde afwezigheid voor internationale stages en competities, soms afstandsonderwijs en krijgen ze kwaliteitsvolle trainingen en extra ondersteuning en medische- en paramedische begeleiding via de federatie. De topsportscholen zijn ontstaan om tegemoet te komen aan de bescherming van topsporters, omdat het nagenoeg onmogelijk is om gemiddeld tussen 15 en 25 uur per week training te kunnen combineren met regulier onderwijs. Veel topsporters verlieten daardoor de topsport of verwaarloosden hun studies (De Knop & De Bosscher, 2004). Op deze wijze worden topsporters tegelijk ook voorbereid op hun 'na-de-sport'-carrière.

De perceptie van de topsporters

Dit kader wordt wettelijk geregeld via een convenant waarbij zowel de onderwijssector als de sportsector zijn betrokken. Zonder een dergelijke wettelijke regeling hangt een topsporter af van individuele initiatieven en bereidwilligheid van scholen, zoals het in het verleden het geval was, en in veel landen nog steeds zo is. Leerlingen in de topsportschool krijgen een A- of B-statuut. Daarnaast kunnen leerlingen, overeenkomstig het convenant, ook buiten de topsportschool een topsportstatuut toegekend krijgen, wat hen vooral toelaat gewettigd afwezig te zijn voor internationale competities.

Dit systeem van de Vlaamse topsportscholen is vrij uniek en werd in een internationaal vergelijkende studie met zes landen (België, Canada, Italië, Nederland, Noorwegen en Verenigd Koninkrijk) als zeer goed geëvalueerd (De Bosscher, et al., 2008). Vlaanderen heeft zo een gecentraliseerd systeem, wat als belangrijk voordeel heeft dat de beste jongeren samen kunnen trainen, onder de best mogelijke omstandigheden: topsport, studie en wonen op

één plek. Het nadeel is echter dat jonge topsporters meestal op internaat zitten (vanaf de tweede graad secundair onderwijs), weg zijn van huis, wat mogelijks psychologische problemen met zich meebrengt.

Tijdens het schooljaar 2009/2010 gingen de topsportscholen hun 12e schooljaar in. Het aantal deelnemende sportfederaties is gestegen van 12 in 1998-1999 naar 17 in 2009/2010, gespreid over zes (tot voor kort zes) locaties die de erkenning als 'topsportschool' in Vlaanderen hebben: Brugge, Gent, Antwerpen, Vilvoorde, Genk en Leuven. Ook het aantal leerlingen ingeschreven in de topsportschool is sterk geëvolueerd, van 201 (1998) naar 683 (2009-2010). Daarnaast is het aantal uitgereikte statuten geëvolueerd van 399 in 1998-1999 naar 814 voor het schooljaar 2009-2010.

In dit artikel worden de topsportscholen geëvalueerd (met een bevraging in 2009), volgens de opinie van de afgestudeerde topsporters, alsook hoe het gesteld is met de topsporters die er niet voor kozen om naar een topsportschool te gaan.

Het onderzoek

In dit onderzoek (2010) werden topsportscholen (TSS) geëvalueerd, vanuit het perspectief van de topsporter. Daarbij werden in totaal 408 topsporters (64%) bevestigd die sinds het bestaan in 1998 naar een topsportschool zijn geweest en 341 (69%) topsporters die hun topsportcarrière naast de topsportschool hebben doorlopen, maar er wel voor in aanmerking kwamen. De populatie was een selectie als volgt:

a) *Afgestudeerde (top)sporters en drop-outs aan de Topsportschool (TSS)*: Dit zijn alle leerlingen/topsporters die zijn afgestudeerd aan de TSS, of die deze vroegtijdig hebben verlaten, sinds 1998.

b) *(Top)sporters naast de Topsportschool (TSS)*: Dit zijn (top)sporters die verkozen om niet in te stappen in de TSS, maar er wel voor in aanmerking kwamen en voldoen/voldeden aan de selectiecriteria. Om deze te achterhalen, werd gebruikgemaakt van een bottom-up en top-downanalyse:

↳ *Bottom-up*: (top)sporters die ooit tijdens de jeugd jaren een topsportstatuut A of B hadden verkregen via het Bloso; of (top)sporters die geselecteerd werden vanuit de federatie voor EYOF, EK's, WK's² bij de jeugd sinds 1998;

↳ *Top-down*: (top)sporters die geselecteerd werden door de federatie voor EK's, WK's, OS of andere grote toernooien als senior, gedurende de voorbije vier jaar (en die geboren zijn in het jaar 1983 of later).

Topsporters werden aangeschreven met een gestructureerde schriftelijke en/of onlinevragenlijst. De focus van het onderzoek lag niet alleen op de resultaten, maar vooral ook op de processen. Er werd nagegaan hoe beide doelgroepen hun talentontwikkelingsfase hebben doorlopen en eveneens gekeken wat er na de topsportschool gebeurde, dit zowel op studie als op sportief vlak.

Het profiel van de respondenten

Sporttak

De topsporters kwamen uit 16 verschillende sporttakken (zie tabel Appendix): atletiek, basketbal, gymnastiek, judo, tennis, volleybal, wielrennen, zwemmen, handbal, badminton, ski/snowboard, triatlon, schermen, golf, taekwondo, tafeltennis. Daar voetbal pas in 2009 een erkende topsportfederatie had in Vlaande-

ren, werd deze sporttak niet in dit onderzoek opgenomen.

Leeftijd

Een belangrijke vaststelling binnen het profiel van deze populatie was dat de meerderheid jonger is dan 23 jaar: 77% van de afgestudeerde (top)sporters (n=187) en 60% (n=92) naast de topsportschool. Bovendien zijn de (top)sporters naast de topsportschool significant ouder: een grotere groep (40%, n=62) is tussen de 24 en 28 jaar oud tegenover 23% (n=22) bij de afgestudeerden. Ook is meer dan de helft van de topsporters student. Dit kan twee belangrijke consequenties hebben voor de onderzoeksresultaten. Ten eerste betekent dit dat deze topsporters nog in volle bloei zijn en nog niet op het topniveau van hun sportcarrière zitten. Ten tweede hebben studenten andere specifieke noden en zullen zij hun individuele leefsituatie als topsporter anders beoordelen dan voltijdse topsporters.

Maatschappelijke situatie als topsporter

62 procent (n=164) van de topsporters uit de TSS was op het ogenblik van de bevraging (2009/2010) nog actief als topsporter. Voorts is 11 procent (n=19) van de topsporters uit de TSS voltijds met zijn sport bezig. 55 procent (n=95) combineert (top)sport met studie (halftijds of voltijds), terwijl 18 procent (n=31) (top)sport combineert met een half- of voltijdse job. 8 topsporters hebben een Bloso-tewerkstellingscontract en 13 een topsportstudentencontract. Bij de topsporters naast de TSS was op het moment van de bevraging 85 procent nog actief

als topsporter. 14 procent (n=27) is voltijds (top)sporter. De helft van de respondenten (n=98) combineert (top)sport met studie (halftijds of voltijds) en één vierde (n=50) combineert (top)sport met een half- of voltijdse job. 12 van de topsporters naast de TSS kregen een Bloso-tewerkstellingscontract en eveneens 13 een topsportstudentencontract.

Aantal jaren op de topsportschool

Figuur 1 geeft een overzicht van het carrièreverloop per sporttak van de topsporters die naar een TSS gingen. Op de Y-as is de leeftijd aangegeven, op de X-as wordt een onderscheid gemaakt tussen vier stadia in een topsportcarrière: het eerste contact, de keuze voor uitsluitend de huidige (top)sport, de instap en het verlaten van de TSS. De instapleeftijd aan de TSS ligt grotendeels tussen 14 en 16 jaar. Uit de bevraging bleek dat 60 procent (n=201) dit **net goed** vond, 24 procent vond dit te laat (n=82, vnl. gymnastiek, schermen, triatlon) en 16 procent (n=54, vnl. tennis, zwemmen en badminton) te vroeg.

Voorts stellen we vast dat (top)sporters al **gemiddeld zes jaar** hebben afgelegd waarin ze zich in hun huidige sport specialiseren voorafgaand aan de topsportschool. Dat is zeer sport-specifiek. Bij wielrennen ligt bijvoorbeeld de initiatiefase het laatst, op 11-jarige leeftijd. In sporttakken waar eerdere vroeg wordt gespecialiseerd, zoals zwemmen, tennis en gymnastiek starten topsporters ook vroeger met hun sport en stappen ze ook vroeger in en uit de topsportschool. Het is eveneens voor deze drie

FIGUUR 1: carrièreverloop van de cat. I sporten + handbal

1 In de hierna volgende tekst zal topsportschool worden afgekort als TSS²

2 EK: Europees Kampioenschap; WK: Wereldkampioenschap; OS: Olympische Spelen; EYOF: European Youth Olympic Festival

sporten dat er sinds 2004 een middenschool topsportafdeling werd opgericht. Ook blijkt uit de steekproef dat gemiddeld 41 procent van de afgestudeerde (top)sporters aan de TSS en 50 procent ernaast, naast hun sport als (top)sporter nog gemiddeld 6 jaar **een andere sport** beoefende tijdens hun jeugdijaren.

Na deze specialisatiefase zat een leerling topsport uit de steekproef gemiddeld **slechts 2,8 jaar op de TSS**, gaande van 4,3 jaar bij tafeltennis, 3,1 jaar bij gymnastiek, 3,4 jaar bij tennis en 3,1 jaar bij handbal tot 1,9 jaar bij du/triatlon, 1,3 jaar bij schermen en 2,0 jaar bij wielrennen. Ondanks de evoluties die de topsportscholen ondergingen, waren hier geen significante verschillen tussen topsporters die vóór en na 2005 in een topsportschool hebben gezeten. Dat betekent dat de TSS slechts in beperkte mate een impact hebben op de prestaties binnen een totale topsportcarrière die gemiddeld 10-12 jaar duurt (Ericsson & Charness, 1994).

Vaststelling 1: De impact van de TSS draagt slechts een derde van een totale topsportcarrière

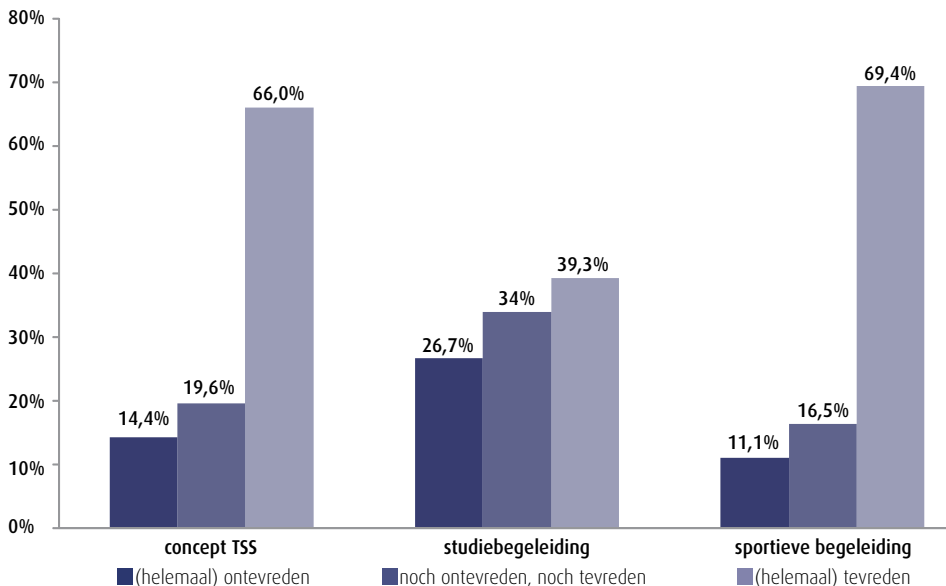
Topsporters hebben gemiddeld **2,8 jaar** op een topsportschool gezeten en hebben al **gemiddeld 6 jaar** afgelegd waarin ze zich in hun huidige sport specialiseren voorafgaand aan de topsportschool. Een totale topsportcarrière duurt 10-12 jaar. Ook hebben veel topsporters (41% uit de TSS, 50% ernaast), naast hun sport als (top)sporter nog gemiddeld 6 jaar **een andere sport** beoefend tijdens hun jeugdijaren.

Hoe tevreden zijn topsporters over het concept van de topsportschool?

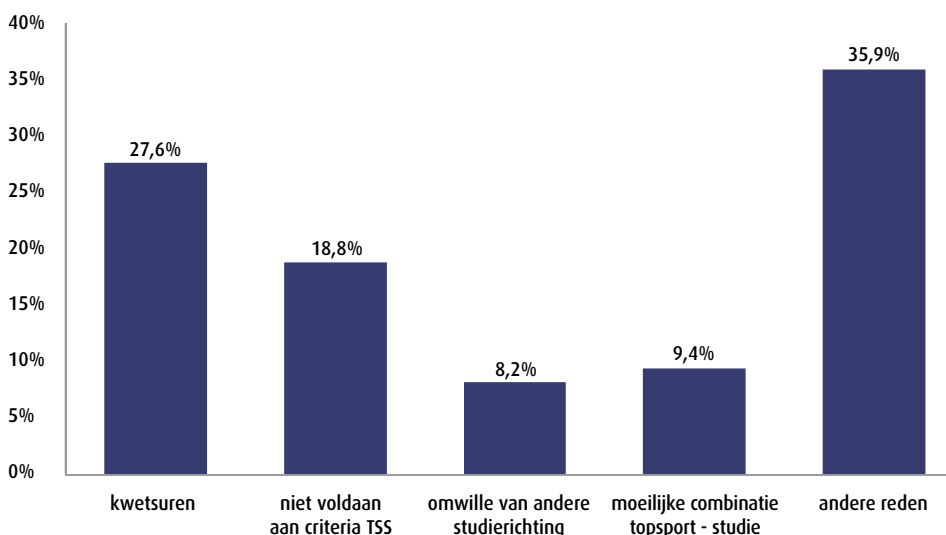
66 procent van de bevroegde topsporters vindt dat de TSS in belangrijke mate heeft bijgedragen tot hun sportieve prestaties.

Uit de bevraging bleek tevens dat het merendeel van de afgestudeerde (top)sporters tevreden zijn over het totale concept van de TSS: 66 procent is (zeer) tevreden, 20 procent matig tevreden en slechts 14 procent ontevreden (zie figuur 2). Ook over de sportieve begeleiding is het merendeel van de topsporters tevreden (70%).

Alleen op vlak van begeleiding met betrekking tot de studie geven de topsporters nog een matige beoordeling aan. Echter, meer dan 70% was wel tevreden over de flexibele lessenroosters, verminderde aanwezigheidsplicht en examen-

FIGUUR 2: beoordeling van het concept, sportieve- en studiebegeleiding van de TSS

FIGUUR 3: redenen van het vroegtijdig verlaten van de TSS

regeling. De individuele studiebegeleiding werd door 42% goed tot zeer goed beoordeeld, en door 27% als redelijk. Om hieraan tegemoet te komen kreeg elke topsportschool in Vlaanderen hiervoor sinds 2007 een coördinator topsportschool aangesteld, die instaat voor alle regelingen met betrekking tot de studieflexibilisering.

Vaststelling 2: Het merendeel van de (afgestudeerde) topsporters vindt dat de TSS positief heeft bijgedragen tot de sportieve prestaties. Tevens is 66% tevreden over het concept van de topsportscholen en over de sportieve begeleiding. Studiebegeleiding kan volgens iets meer dan een vierde beter.

Vroegtijdige drop-out uit de topsportschool

Van alle topsporters die ooit naar een TSS gingen, heeft 41% (n=133) de TSS vroegtijdig verlaten op de gemiddelde leeftijd van 15,5 jaar. De redenen worden in de volgende figuur weergegeven. De belangrijkste reden zijn kwetsuren (28%) en het niet behalen van de instapcriteria (19%). Onder 36% andere redenen wordt door de topsporters aangegeven: heimwee, verkeerde trainingsmethode, geen verbetering merkbaar, het internaat, te weinig vrije tijd, wrijving met topsportactoren, medische redenen en verandering van locatie.

Vaststelling 3: 41% van de topsporters die aan een topsportschool start, verlaat deze vroegtijdig. Voornaamste redenen hiervoor zijn kwetsuren (28%) en het niet behalen van de criteria (19%).

Trainingsuren tijdens de topsportschool

Het totaal aantal trainingsuren kunnen we opsplitsen in sportspecifieke trainingvormen en begeleidingsvormen. De trainingvormen omvatten zowel de conditietraining als de sportspecifieke vormen. Onder begeleidingsvormen zitten de medische, mentale en voedingsbegeleiding. Onderstaande tabel geeft per leeftijdscategorie een overzicht van het aantal trainingsuren dat de respondenten besteden aan de verschillende trainingvormen.

Dit alles in acht genomen, trainen topsporters in de TSS gemiddeld op de leeftijd van 12-14 jaar 12,5 uren per week, op de leeftijd van 14-16 jaar 16,5 uren en op de leeftijd van 16-18 jaar 19,1 uren.

Algemeen liggen de hoogste trainingsuren tijdens de talentontwikkeling bij gymnastiek en tennis. Voor de leeftijd van 12 tot 14 jaar zijn het de respondenten van de vroegspecialisatiesporten, namelijk gymnastiek, tennis en zwemmen die het hoogste aantal trainingsuren weergeven. De trainingsuren bij wielrennen liggen tijdens deze fase het laagst. Naar het einde van de ontwikkelingsfase zijn het nog steeds de gymnasten die het meeste uren trainen. De respondenten bij judo, tennis, volleybal en zwemmen trainen gemiddeld tussen de 19 en 23 uur/week. Voor atletiek, basketbal en wielrennen ligt dit gemiddeld tussen 14 en 16 uur/week.

Vaststelling 4: Gemiddeld trainen topsporters in de TSS op de leeftijd van 12-14 jaar, 12,5 uren per week, op de leeftijd van 14-16 jaar 16,5 uren en op de leeftijd van 16-18 jaar 19,1 uren (inclusief sportspecifieke training, conditietraining, en medische/mentaal/voedingsbegeleiding).

Redenen om niet naar een topsportschool te gaan

494 topsporters over de voorbije jaren verkozen om niet naar een topsportschool te gaan. 341 hiervan werden bevraagd en geven als voornaamste belemmeringen organisatorische redenen (n=415), begeleiding (n=130) of sociale redenen (n=78). De studierichting en studieniveau (24%), verplaatsingen en internaat zagen topsporters als mogelijke belemmering(en) om in een topsportschool in te stappen. Verder komt ook de studiebegeleiding, de samenwerking tussen de trainer van de topsportschool en de persoonlijke trainer, het missen van vrienden en familiale sfeer of het twijfelen aan de meerwaarde van de topsportschool meermaals aan bod.

Vaststelling 5: De beperkingen in studierichting, verplaatsingen en het internaat zijn de voornaamste redenen waarom topsporters niet naar een topsportschool willen gaan.

In het volgende deel wordt de begeleiding en ondersteuning van de topsporters in een topsportschool vergeleken met deze ernaast. Dat zal gebeuren voor vier onderdelen: ondersteuning en begeleiding tijdens de talentontwikkeling, tijdens de carrière (na TSS), de trainingsfaciliteiten en de deskundigheid van de trainer.

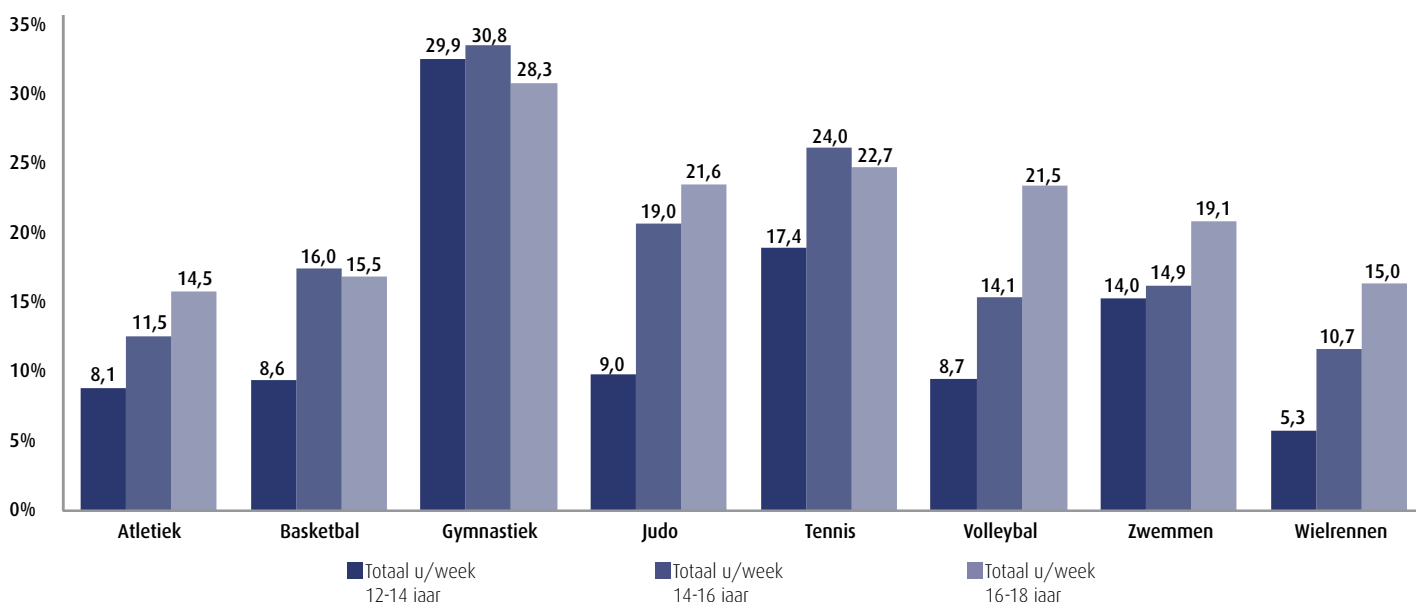
Ondersteuning en begeleiding van topsporters tijdens talentontwikkeling

Topsporters in de topsportschool (TSS)

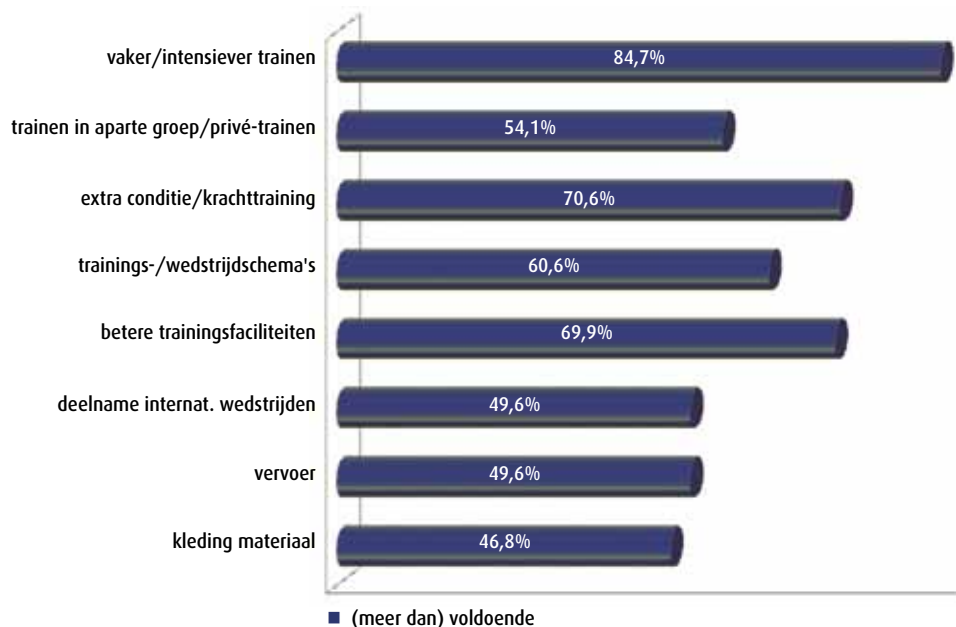
In de topsportscholen krijgen de talenten diverse vormen van ondersteuning en begeleiding aangeboden. Gemiddeld 95% van deze topsporters kon als aankomend talent hiervan gebruik maken. Uit de onderstaande figuren blijkt dat topsporters hier algemeen ook tevreden over zijn en dit (meer dan) voldoende vonden. Ondersteuning voor deelname aan internationale wedstrijden en vervoer vinden ze voor verbetering vatbaar. Problemen werden vooral

TABEL 1: overzicht van de belemmeringen om in te stappen in een TSS

Organisatorische redenen	Begeleiding in de TSS	Sociale redenen	Andere
-Studierichting (n=166)	- Studiebegeleiding (n=56)	-Missen van vrienden (n=32)	-Geen meerwaarde (n=84)
Verplaatsing school - thuis-training (n=71)	- Samenwerking trainer TSS-persoonlijke trainer (n=40)	-Gemis familiale sfeer (n=30)	-Financiële reden (n=43)
-Internaat (n=56)	-Sportieve begeleiding (n=18)	-Andere (n=15)	-Andere (n=27)
-Hoeveelheid training (n=46)	-Andere (n=13)	-Niet functioneren in groep (n=1)	
-Andere (n=40)	-Medische/paramedische begeleiding (n=3)		
-Planning training (n=26)			
-Infrastructuur (n=10)			
Totaal: n=415 (53%)	Totaal: n=130 (17%)	Totaal: n=78 (10%)	Totaal: n=154 (20%)

FIGUUR 4: grafisch overzicht van het aantal trainingsuren tijdens de talentontwikkeling (cat. 1 sporten)

FIGUUR 5: (sporttakoverschrijdende) beoordeling van de mate van ondersteuning vanuit de federatie tijdens de TSS (% voldoende) (n=286)

gesitueerd wat betreft voedingsbegeleiding, mentale begeleiding en carrièrebegeleiding, waar 35 tot 55 procent deze, ondanks het aanbod, nog onvoldoende beoordelen. Daarbij dient genoteerd dat topsporters die pas na 2005 instapten in een TSS merklijk een positieve evolutie kennen in de beoordeling, en dit voornamelijk in atletiek, gymnastiek en handbal. Dit heeft wellicht te maken met de investeringen van de overheid in carrièrebegeleiding, onder meer via de aanstelling van twee voltijdse carrièrebegeleiders sinds 2007.

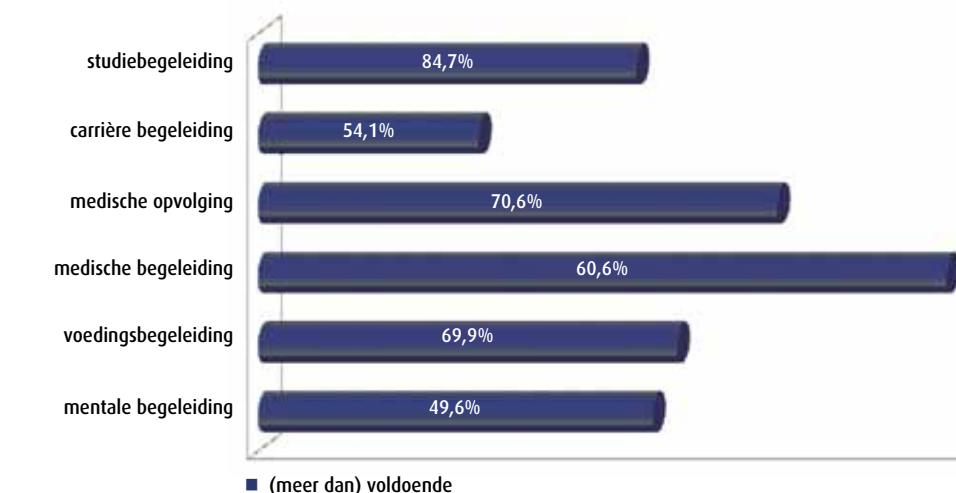
Naast de federatie zijn de meeste topsporters in de TSS verbonden aan hun club, waar ze eveneens trainen. Uit de 2-meting van het topsportklimaat in Vlaanderen (De Bosscher et al., 2008) bleek dat 40 procent van de topsporters pas vanaf de leeftijd van 16 jaar extra aandacht krijgt vanuit de federatie.

Uit het onderzoek bleek dat de topsporters in de TSS minder tevreden zijn over begeleiding en ondersteuning die ze als aankomend talent kregen in hun club. Slechts voor twee ondersteuningsvormen, namelijk vaker en intensiever trainen en betere trainingsfaciliteiten meent meer dan de helft van de afgestudeerde (top)sporters hiervoor voldoende ondersteuning te hebben gekregen vanuit de club.

Topsporters naast de topsportschool (TSS)

Bij de topsporters **naast de TSS** stellen zich meer problemen. De volgende figuur geeft het aantal topsporters weer dat kon gebruikmaken van bijkomstige ondersteunings- of begeleidingsvormen, hetzij via de federatie, hetzij via de club. Dan bleek dat gemiddeld 35 procent van de talenten naast de TSS geen enkele vorm van ondersteuning kreeg. Meer dan 75 procent kreeg geen studie-, carrière- of mentale begeleiding. Topsporters die door de federatie geselecteerd werden, konden iets meer ondersteuning benutten. Wel dient gezegd dat de topsporters die diverse vormen van begeleiding en ondersteuning kregen, hier ook wel tevreden over waren.

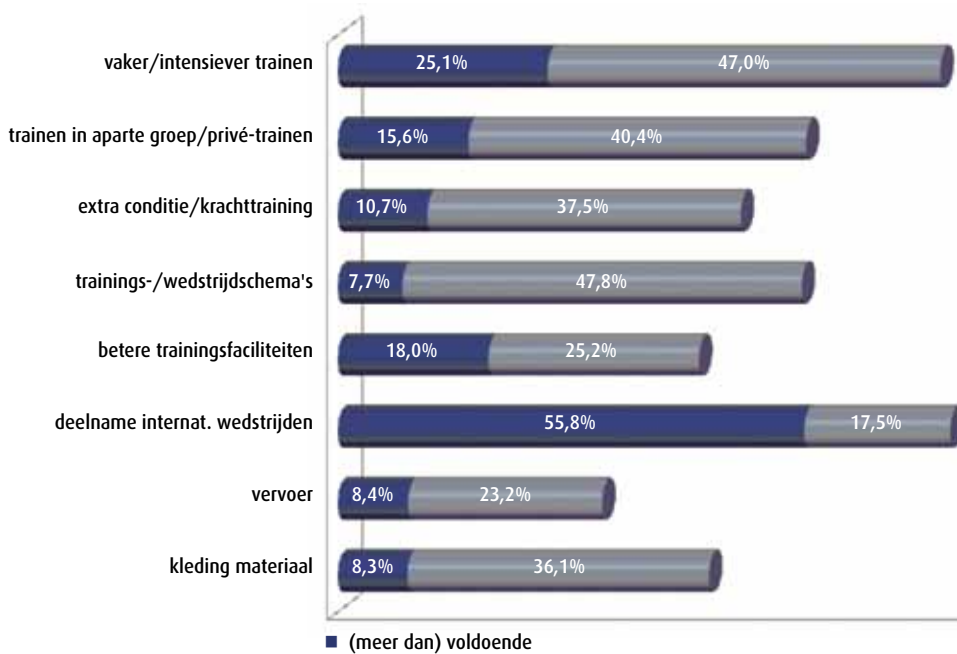
Een belangrijke noot: respectievelijk 51% van deze topsporters vinden mentale begeleiding ook niet nodig; voor carrièrebegeleiding is dit 38%, voor studiebegeleiding 30% en voor voedingsbegeleiding 28%. Dit zijn nochtans noodzakelijke elementen in het succesvol beoefenen van een topsportcarrière (Wylleman & Lavallee, 2004).

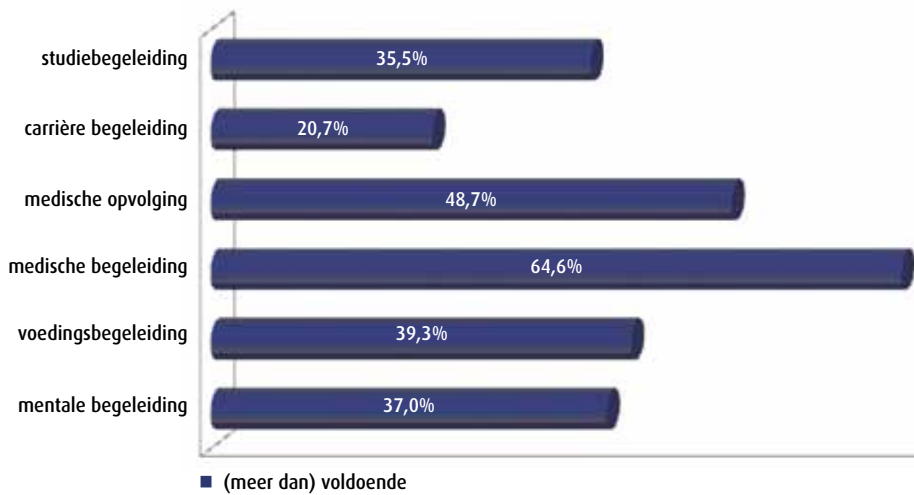
FIGUUR 6: (sporttakoverschrijdende) beoordeling van de mate van extra sportieve begeleiding vanuit de federatie tijdens de TSS (% voldoende)(n=283)

TABEL 2: sporttakoverschrijdende) beoordeling van de mate van ondersteuning vanuit de club tijdens de TSS (% voldoende)

Ondersteuning	% (meer dan) voldoende	Begeleiding	% (meer dan) voldoende
vaker/intensiever trainen (n=280)	52,5%	Mentale begeleiding (n=277)	12,2%
trainen in aparte groep/privé trainen (n=280)	36,1%	voedingsbegeleiding (n=276)	7,9%
extra conditie/krachttraining (n=278)	25,2%	Medische begeleiding (n=275)	22,9%
betere trainingsfaciliteiten (n=279)	51,6%	Medische opvolging (n=276)	16,3%
trainings-/wedstrijdschema's (n=278)	41,8%	carrièrebegeleiding (n= 275)	10,9%
deelname internationale wedstrijden (n=276)	26,9%	studiebegeleiding (n= 175)	14,2%
vervoer (n= 275)	39,2%		
kleding en materiaal (n=275)	42,6%		

FIGUUR 7: Konden de topsporters als aankomend talent gebruikmaken van volgende vormen van ondersteuning?

FIGUUR 8: Konden de topsporters als aankomend talent gebruikmaken van volgende vormen van begeleiding?

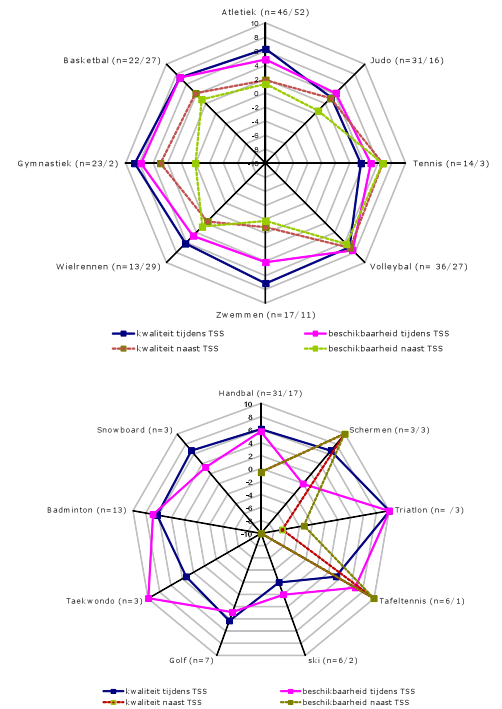
Vaststelling 6: De topsporters uit de topsportscholen zijn algemeen van oordeel dat ze voldoende begeleiding en ondersteuning kregen als aankomend talent. Voedingsbegeleiding, mentale begeleiding, carrièrebegeleiding en deelname aan internationale wedstrijden en vervoer is voor verbetering vatbaar. Topsporters die niet naar een topsportschool gingen, ontbraken diverse vormen van begeleiding en ondersteuning zowel vanuit de federatie als de club. Wel zijn ze tevreden over de begeleiding die ze wel kregen.

Trainingsfaciliteiten en infrastructuur

De faciliteiten en infrastructuur in de TSS worden algemeen goed beoordeeld, zowel wat de kwaliteit als de beschikbaarheid betreft. Dit is zeer sportspecifiek. De beschikbaarheid ligt bij zwemmen en schermen lager. De scores zijn algemeen het laagst bij ski/snowboard, wat voor Vlaanderen te verwachten valt, alsook bij golf en judo.

Het valt op dat de topsporters naast de TSS de kwaliteit en beschikbaarheid van de topsportin-

frastructuur veel minder beoordelen (ondanks dat deze topsporters veelal in de infrastructuur van de topsportschool kunnen trainen). De volgende figuur geeft een vergelijking per sporttak in nettoscores³. Hoewel er dient rekening gehouden te worden met de lage respons in sommige sporttakken, blijken voor bijna alle sporttakken waar vergelijkbare gegevens zijn, de topsporters naast de TSS minder tevreden te zijn over de kwaliteit en beschikbaarheid van de topsportinfrastructuur.

Notatie: in de sporttakken ski, snowboard, golf, taekwondo, badminton hebben geen topsporters naast de TSS de vragenlijst ingevuld.

FIGUUR 9: per sporttak (links categorie I, rechts categorie II topsporttakken), evaluatie van de kwaliteit en beschikbaarheid van de trainingsfaciliteiten voor de afgestudeerden uit de TSS vergeleken met naast de TSS (uitgedrukt in nettoscores)

Vaststelling 7: De beschikbaarheid en kwaliteit van trainingsfaciliteiten worden door topsporters in de topsportschool algemeen voldoende beoordeeld; lagere scores zijn terug te vinden bij golf, ski/snowboard en judo. In de meeste sporttakken (m.u.v. tennis), worden de faciliteiten naast de TSS lager beoordeeld.

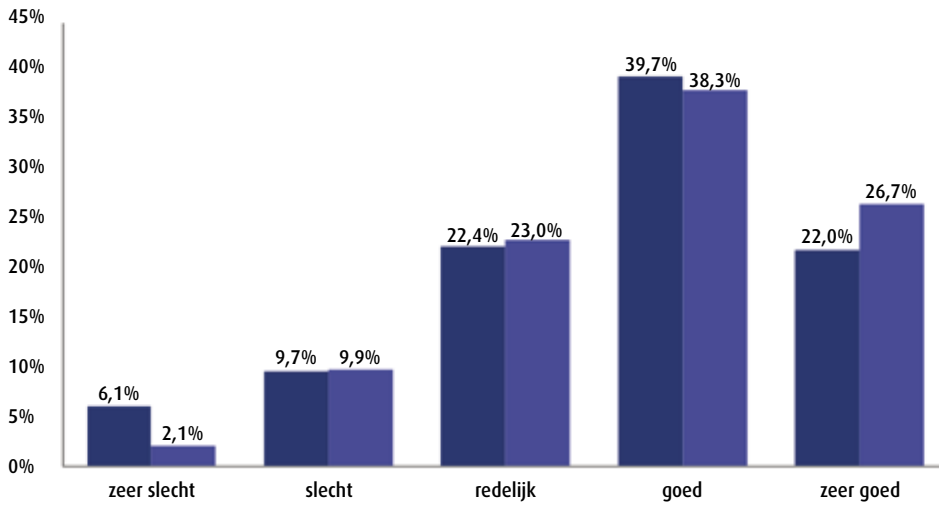
Deskundigheid van trainers

De trainer staat het dichtst bij de atleet en heeft het meest directe invloed op zijn/haar prestaties (De Bosscher et al, 2008). Respectievelijk 62 en 65 procent van de ondervraagde (top) sporters tijdens en naast de TSS evalueert de trainer voor het trainen van (top)sporters op het hoogste niveau goed tot zeer goed (figuur 10).

Verder werd specifiek ingegaan op de kwaliteiten van deze trainer en trainingen. Tabel 3 geeft de resultaten in en naast de TSS, wat een bevestiging is van bovenstaande globale evaluatie.

Vaststelling 8: De deskundigheid van de trainers wordt zowel in als naast de TSS over het algemeen goed tot zeer goed beoordeeld.

³ Nettoscores zijn de som van alle positieve antwoorden verminderd met alle negatieve antwoorden. Deze score loopt van -10 (=iedereen antwoordt onvoldoende) tot +10 (=iedereen antwoordt voldoende).

FIGUUR 10: beoordeling van de globale evaluatie van de trainer door zowel de afgestudeerde (top)sporter als de (top)sporters naast de TSS

TABEL 3: sporttakoverschrijdende beoordeling van de deskundigheid van de trainer door de (top)sporter tijdens en naast de TSS tijdens de talentontwikkeling: % dat goed/zeer goed oordeelt

	Tijdens TSS % goed/zeer goed	Naast TSS % goed/zeer goed
Kennis over de internationale topsport (N= 282)	82,3%	79,8%
Professionalisme (N=281)	73,7%	74,7%
Relatie met mij als topsporter (N=282)	58,5%	74,1%
Relatie met mijn clubtrainer (N=278)	44,2%	-
Kwaliteit van de trainingen (N=281)	76,9%	84,8%
Globale evaluatie van uw trainer voor het trainen van topsporters op het hoogste internationaal niveau (N=277)	61,7%	65,0%
Aanwezigheid op training (N=282)	85,8%	85,3%
Aanwezigheid op wedstrijd (N=280)	66,7%	80,9%
Aanwezigheid op stages (N=280)	82,5%	78,4%

TABEL 4: percentage afgestudeerde topsporters aan de TSS en NAAST de TSS die geen van onderstaande vormen van extra ondersteuning en begeleiding kreeg vanuit de federatie of club tijdens de carrière of na het verlaten van de TSS

Ondersteuning en begeleiding	aan TSS % geen	NAAST TSS % geen
vaker/intensiever trainen	40,9%	28,5%
trainen in aparte groep/privé trainen	48,5%	32,6%
extra conditie/krachttraining	45,1%	27,7%
trainings-/wedstrijdschema's	39,6%	25,5%
betere trainingsfaciliteiten	52,8%	42,5%
deelname internationale wedstrijden	51,9%	31,4%
vervoer	60,9%	51,9%
kleding/materiaal	52,4%	27,0%
mentale begeleiding	75,7%	78,5%
voedingsbegeleiding	76,1%	61,5%
medische begeleiding	50,4%	31,5%
medische opvolging	63,2%	55,0%
carrièrebegeleiding	78,2%	78,6%
studiebegeleiding (indien van toepassing)	71,8%	75,1%

Ondersteuning en begeleiding na de topsportschool

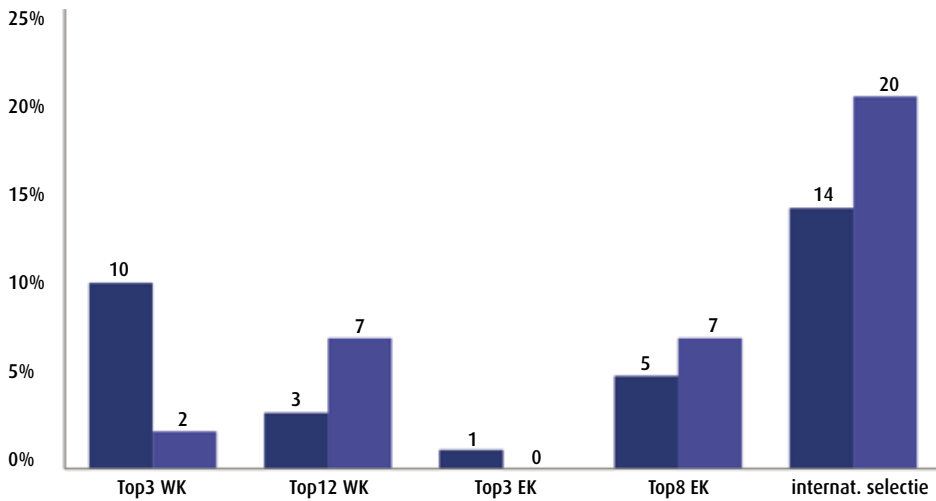
Eens de topsporters de topsportschool verlaten, dient de begeleiding en ondersteuning te worden verder gezet. Dit vormt voor veel sporttakken een probleem. **Meer dan gemiddeld 40% kreeg geen extra ondersteuning na de TSS (>18jaar), gemiddeld 70% kon niet van extra begeleidingsvormen gebruikmaken.** Dit ligt wel lager naargelang het niveau van de topsporters hoger is. Sportspecifiek zijn het de volleyballers, zwemmers, badmintonners en schermers (n=3) die aangeven de meeste ondersteuning te krijgen.

Voor topsporters naast de TSS liggen deze cijfers iets lager maar schieten ook de mentale, voedings- en carrièrebegeleiding nog tekort.

Vaststelling 9: In de periode na de topsportschool of tijdens de carrière (>18jaar) kunnen de topsporters van diverse vormen van ondersteuning en begeleiding vanuit de federatie of club geen gebruik maken. Dit ligt (logischerwijze) hoger naarmate het niveau van de topsporter lager is.

OUTPUTS: topsportprestaties en niveau van de topsporters

Eén van de meest voor de hand liggende criteria voor evaluatie van de TSS zijn de prestaties. Echter, daarmee dient oplettendheid gepaard te gaan. Ten eerste kan een fase van talentontwikkeling niet afgetoetst worden aan prestaties of output. De voorspelbaarheid voor succes van topsporters op jonge leeftijd blijkt zelfs bij absolute toppers laag te liggen vóór de leeftijd van 14-18 jaar en dit afhankelijk van de sporttak (De Bosscher, Schaillee et al., 2008). Daarenboven hebben de topsportscholen vooral tot doel de combinatie tussen topsport en studie te faciliteren. Voorts, zoals eerder bleek, maken de topsportscholen gemiddeld slechts 2,8 jaar uit op een totale topsportcarrière die 10-12 jaar duurt. Toch blijkt uit onderstaande figuren dat de topsporters aan de topsportscholen het niet slecht deden. Tegelijk, liggen de prestaties op internationaal niveau in Vlaanderen algemeen nog laag. De volgende figuur geeft – uitsluitend voor de individuele sporten – de vergelijking weer tussen het hoogste niveau dat topsporters die ooit aan de topsportschool hebben gezeten sinds 2005 hebben behaald met de topsporters naast de topsportschool op een EK, WK of OS. Deze cijfers omvatten de totale groep topsporters (zowel de respons als non-responsgroep).

FIGUUR 11: Vergelijking van het hoogst behaalde niveau (sinds 2005) tussen de afgestudeerde (top)sporter van de TSS en de (top)sporter naast de TSS voor de individuele sporten

Het aantal topsporters in Vlaanderen (2008-2009) dat – sinds 2005 – als hoogste niveau ooit, de top acht van Europa haalde is algemeen klein (35 topsporters in totaal): hiervan ging 63% (19 topsporters) naar een topsportschool: negen gymnasten (inclusief een gouden teammedaille op het WK 2008), twee snowboarders, twee zwemmers, twee atleten, twee tennisers, één judoka en één wielrenner. Onder de 16 van de top acht topsporters van Europa die niet naar een topsportschool gingen zitten vijf wielrenners, vier zwemmers, vier atleten en twee gymnasten.

Opvallend is wel dat vooral het aantal medailleplaatsen van de afgestudeerden aan de topsportschool hoger ligt: elf afgestudeerden ten opzichte van twee naast de TSS behalen een podiumplaats op een wereldkampioenschap (dit is 85% vanuit de TSS). Tot slot is het aantal afgestudeerde topsporters dat een selectie behaalde voor een EK, WK of OS hoger aan de TSS: 33 ten opzichte van 27 topsporters ernaast. De ploegsporten werden met deze analyse omwille van de complexiteit niet in kaart gebracht. Een team bestaat immers nagenoeg altijd uit zowel topsporters in en naast de topsportschool en meerdere buitenlandse spelers, of Belgische spelers die in het buitenland spelen. Toch dient aandacht te bestaan voor (a) vijf spelers in handbal, waarvan vier uit de topsportschool, die in het buitenland spelen; (b) volleybalprestaties, met onder meer de 7e plaats op het EK in 2007/08 van de nationale damesploeg en de mannenploeg die zich na meer dan 20 jaar kwalificeerde voor het EK en een tiende plaats behaalde. Alsook de stijgende prestaties bij de jeugd (met een gouden medaille van het Youth Girls Team op het EK (Rotterdam) in 2009); (c) beachvolleybal, met in 2008 een 5e plaats op het EK en negende plaats op de OS.

Vaststelling 10: Prestaties in Vlaanderen zijn algemeen nog beperkt. Deze zijn iets beter in de topsportschool ten opzichte van ernaast en dit vooral wat de podiumplaatsen op WK's betreft.

OUTPUT: topsporters die verder studeren

De doelstelling van de topsportschool is in de eerste plaats gericht op het stimuleren dat topsporttalenten in de loop van hun topsportopleiding ook verder studeren en een toekomst naast of na hun sport voorbereiden. Zoals eerder gesteld, is de bevroegde populatie algemeen nog jong: 55 procent binnen de afgestudeerden aan de TSS, en 50% van de topsporters ernaast, was op het moment van de bevraging nog student. Uit de bevraging blijkt dat 78 procent van de afgestudeerde (top)sporters uit de TSS hogere studies heeft aangevat, naast de TSS is dit 75 procent. Van de afgestudeerde (top)sporters ging 62 procent naar een hogeschool, 34 procent naar een universiteit en 4 procent verkiest nog een andere instelling. Bij de (top)sporters die niet zijn ingestapt gaat 45 procent naar een hogeschool en 49 procent voor een universiteit.

Vaststelling 11: 78 procent van de afgestudeerde (top)sporters uit de TSS en 75 procent ernaast heeft hogere studies aangevat.

Conclusie

Topsport is gekenmerkt door een sterk **toegenomen internationale concurrentie**, waarbij landen wereldwijd steeds meer investeren in het streven naar succes. Dit heeft een aantal gevolgen die ook de topsporter en zijn/haar carrière hebben beïnvloed. Eén daarvan

is onder meer op steeds jongere leeftijd meer trainen en een verhoogde prestatiedruk. Om de maatschappelijke carrière van topsporters te ondersteunen, hebben beleidsmakers in diverse landen systemen ontwikkeld om de combinatie van topsport en studie mogelijk te maken. Daarbij wordt getracht om een nauwkeurige selectie door te voeren, gebaseerd op diverse criteria. Echter, in de praktijk blijkt het onmogelijk om op jonge leeftijd al nauwkeurige selecties te doen. Talent is een onvoorspelbaar en bijzonder complex gegeven. Het beleid dient bijgevolg veel breder te investeren voor veelal een beperkte return.

In dit onderzoek werden de Vlaamse topsportscholen geëvalueerd sinds het ontstaan in 1998 vanuit het perspectief van 408 topsporters die ooit naar een topsportschool gingen. Deze perceptie vergeleken we met 341 topsporters niet naar een topsportschool gingen maar ervoor wel in aanmerking kwamen. Samenvattend kan gesteld worden dat de processen, met name de ondersteuning en begeleiding van topsporters in een topsportschool algemeen positief worden beoordeeld. Topsporters zijn ook zeer tevreden over het concept van de topsportschool en zijn van mening dat de topsportscholen in belangrijke mate hebben bijgedragen tot de sportieve prestaties. Verbetering is vooral nog nodig op het vlak van de studiebegeleiding (hiervoor werd sinds 2007 reeds een topsportschoolcoördinator aangesteld in elke school), carrièrebegeleiding (hiervoor werden bij Bloso twee voltijdse begeleiders aangesteld), mentale en voedingsbegeleiding. Dit dient echter sport-specifiek bekeken te worden. In het onderzoek werd de kwaliteit van de topsportscholen het beste beoordeeld in zes sporttakken: atletiek, triatlon, zwemmen, badminton, gymnastiek en taekwondo.

Een zeer essentiële vaststelling binnen dit onderzoek was dat topsporters gemiddeld slechts 2,8 jaar op een topsportschool hebben gezeten. Ze hebben al zes jaar gespecialiseerd in hun sport voorafgaand aan de topsportschool. Dat betekent dat de TSS slechts kan bijdragen tot gemiddeld een derde van de totale carrièreontwikkeling die gemiddeld 10-12 jaar duurt (Ericsson & Charness, 1994), en dus dat de rol van de topsportscholen niet voornamelijk vanuit prestatie-oogpunt mag bekeken worden. Voorts zijn deze gegevens sprekend over de rol die de sportclubs spelen in de carrièreontwikkeling. De ondersteuning en begeleiding vanuit de sportclubs, als aankomend talent, bleek in deze bevraging nog ondermaats te zijn. Aangezien

heel veel basiseigenschappen (bv. coördinatie, motorische ontwikkelingen) het sterkst trainbaar zijn vóór de leeftijd van 12 jaar, speelt de sportclub een cruciale rol in de talentontwikkeling. Dit vormt nog een aandachtspunt voor het Vlaams topsportbeleid.

Desondanks bekeken we ook de prestaties van de topsporters. Deze zijn algemeen in België nog ondermaats: slechts 35 topsporters behaalden ooit de top acht van Europa; 63% hiervan ging naar een topsportschool. Om het aandeel van de topsportschool te beoordelen is het nog vroeg. Het profiel van de respondenten in dit onderzoek toonde dat meer dan drie vierde nog jonger is dan 23 jaar, met andere woorden, hun prestatiepiek kan nog komen.

Concluderend worden onderstaand de tien belangrijkste vaststellingen uit dit onderzoek samengevat.

1. **Aantal jaren op de topsportschool:** de impact van de TSS bedraagt slechts een derde van een totale topsportcarrière
Topsporters hebben gemiddeld 2,8 jaar op een topsportschool gezeten en hebben al gemiddeld 6 jaar afgelegd waarin ze zich in hun huidige sport specialiseren voorafgaand aan de topsportschool. Een totale topsportcarrière duurt 10-12 jaar (Ericson & Charness, 1994). Ook hebben veel topsporters (41% uit de TSS, 50% ernaast), naast hun sport als (top)sporter nog gemiddeld 6 jaar een andere sport beoefend tijdens hun jeugdjaren.

2. **Het concept van de topsportscholen:** Het merendeel van de (afgestudeerde) topsporters vindt dat de TSS positief heeft bijgedragen tot de sportieve prestaties. 66% is tevreden over het concept van de topsportscholen en over de sportieve begeleiding. Studiebegeleiding kan volgens iets meer dan een vierde beter.
3. **Vroegtijdige drop-outs:** 41% van de topsporters die aan een topsportschool start, verlaat deze vroegtijdig. Voornaamste redenen hiervoor is kwetsuren (28%) en het niet behalen van de criteria (19%).
4. **Trainingsuren:** gemiddeld trainen topsporters in de TSS op de leeftijd van 12-14 jaar, 12,5 uren per week, op de leeftijd van 14-16 jaar 16,5 uren en op de leeftijd van 16-18 jaar 19,1 uren (inclusief sport specifieke training, conditietraining, en medische/mentale/ voedingsbegeleiding). Dat is zeer moeilijk te combineren met het reguliere onderwijs.
5. **Redenen om niet naar een topsportschool te gaan.** De beperkingen in studierichting, verplaatsingen en het internaat zijn de voornaamste redenen waarom topsporters niet naar een topsportschool willen gaan.
6. **Begeleiding en ondersteuning als talent:** de topsporters uit de topsportscholen zijn algemeen van oordeel dat ze voldoende begeleiding en ondersteuning kregen als aankomend talent. Voedingsbegeleiding, mentale begeleiding, carrièrebegeleiding en deelname aan internationale wedstrij-

den en vervoer is voor verbetering vatbaar. Topsporters die niet naar een topsportschool gingen, ontbraken diverse vormen van begeleiding en ondersteuning zowel vanuit de federatie als de club. Wel zijn ze tevreden over de begeleiding die ze wel kregen.

7. **Trainingsfaciliteiten:** De beschikbaarheid en kwaliteit van trainingsfaciliteiten worden door topsporters in de topsportschool algemeen voldoende beoordeeld; lagere scores zijn terug te vinden bij golf, ski/snowboard en judo. Naast de TSS stellen zich hier in de meeste sporttakken problemen en worden (m.u.v. tennis) de faciliteiten veel lager beoordeeld.
8. **Trainersdeskundigheid:** de deskundigheid van de trainers wordt zowel in als naast de TSS over het algemeen goed tot zeer goed beoordeeld.
9. **Na de topsportschool:** In de periode na de topsportschool of tijdens de carrière (>18jaar) kunnen de topsporters van diverse vormen van ondersteuning en begeleiding vanuit de federatie of club geen gebruik maken. Dit ligt (logischerwijze) hoger naarmate het niveau van de topsporter lager is.
10. **Prestaties:** prestaties in Vlaanderen zijn algemeen nog beperkt. Deze zijn iets beter in de topsportschool ten opzichte van ernaast en dit vooral wat de podiumplaatsen betreft.
11. **Studies:** 78 procent van de afgestudeerde (top)sporters uit de TSS en 75 procent ernaast heeft hogere studies aangevat.

Referenties

- De Knop, P., De Bosscher, V., & Leblicq, S. (2004). *Topsportklimaat in Vlaanderen*. Brussels: Vrije Universiteit Brussel.
- De Bosscher, V., Schaillee, H. (2010). *In welke mate is er een verband tussen prestaties op internationale jeugdkampioenschappen en later topsportsucces? Ontwikkeling van een jeugdprestatie-index in judo, tennis, atletiek, gymnastiek*. Onderzoek in opdracht van het departement Cultuur, Jeugd, sport en media. Brussel: Vlaamse Gemeenschap.
- De Bosscher, V., Bingham, J., Shibli, S., van Bottenburg, M., De Knop, P. (2008). *A global sporting arms race. An international comparative study on sports policy factors Leading to international sporting success*. Aachen, DE: Meyer & Meyer.
- Ericsson, K.A., & Charness, N. (1994). Expert performance. Its structure and acquisition. *American Psychologist*, 725-747.
- Wylleman, P., & Lavalley, D. (2003). A developmental perspective on transitions faced by athletes. In M. Weiss (Ed.), *Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective*. Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

APPENDIX: overzicht van de responsgraad per sporttak

	Afgestudeerde (top)sporters/ Drop-outs aan de TSS		(top)sporters naast de TSS	
	Verstuurd	ontvangen	verstuurd	Ontvangen
Atletiek	95	78 (82%)	92	85 (92%)
Basketbal	92	31 (34%)	75	39 (52%)
Gymnastiek	58	31 (53%)	4	2 (50%)
Judo	55	40 (73%)	51	31 (61%)
Tennis	43	23 (54%)	29	18 (62%)
Volleybal	92	60 (63%)	78	52 (67%)
Wielrennen	22	16 (73%)	79	57 (72%)
Zwemmen	31	22 (71%)	25	19 (76%)
Handbal	71	49 (69%)	36	22 (61%)
Badminton	20	15 (75%)	4	1 (25%)
Ski/snowboard	17	10 (59%)	8	5 (63%)
Triatlon	10	9 (90%)	5	5 (100%)
Schermen	3	3 (100%)	3	3 (100%)
Golf	12	8 (67%)	2	1 (50%)
Taekwondo	7	5 (71%)	0	0
Tafeltennis	13	8 (62%)	3	1 (33%)
TOTAAL	641	408 (64%)	494	341 (69%)